

RAIMONDA SIMANAITIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus University, Lithuania

FANTASMAGORIJOS IR MEDŽIAGŲ DERMĖS STIKLO DAILININKO ARŪNO ALEKSANDRO DAUGĖLOS KŪRYBOJE

Phantasmagorias and the Coordination of Materials
in the Art Works of Glass Artist Arūnas Aleksandras Daugėla

SUMMARY

Arūnas Aleksandras Daugėla is known as a longevous teacher of Kaunas Subdivision of Vilnius Academy of Arts and a participant of numerous art exhibitions in Lithuania and abroad. The plastic expression of author's sculptures could probably be described as realistic but his works often acquire a phantasmagoric, surreal character because author's choice of themes, plots and personages. The works of Daugėla are frequently based on human portraits, fragments of human anatomic forms which convey irony and grotesque; his depiction techniques are based on the principles of surrealism. Daugėla's profound knowledge of materials and technological expertise are adopted for the development of strange, intriguing sculptural shapes which highlights the originality and suggestibility of his works.

SANTRAUKA

Arūnas Aleksandras Daugėla yra žinomas kaip ilgametis Vilniaus dailės akademijos Kauno fakulteto docentas, stiklo dailininkas, daugelio parodų Lietuvoje bei užsienyje dalyvis. Jo kuriamų skulptūrų plastinę raišką veikiausiai turėtume įvardinti kaip realistinę, tačiau menininko darbai dėl pasirinktų temų, siužetų ir personažų traktuotės neabejotinai įgyja fantasmagorinį, siurrealistinį charakterį. A. A. Daugėlos kūrinuose nuolat remiamasi portreto ir fragmentuotos žmogaus anatomijos formomis, atspindinčiomis ironija ir grotesku persmelktą dailininko pasaulėžiūrą, siurrealizmo principais grindžiamą vaizdavimo būdą. Keistam, intriguojančiam skulptūrų pavidalui skleistis pasitelkiamas ir autoriaus medžiagiškumo bei technologijų išmanymas, išryškinantis jo kūrinių meninę specifiką ir įtaigumą.

RAKTAŽODŽIAI: A. A. Daugėla, fantasmagorijos, siurrealizmas, skulptūra, portretas, stiklas, technikos.

KEY WORDS: A. A. Daugėla, phantasmagoria, surrealism, sculpture, portrait, glass, techniques.

IVADAS

XX a. pabaigoje Lietuvos stiklo dailininkams pagaliau pavyko visiškai išsivaduoti iš sovietinių nuostatų, griežtai padalijusių meną į vaizduojamąjį ir taidomąjį. Procesai, kurie XX a. aštuntajame–devintajame dešimtmėčiais jau buvo prasidėję Lietuvos tekstilėje ir keramikoje, pamažu pasivijo ir stiklo kūrėjus. Jaunieji šios meno rūšies atstovai pradėjo žvalgytis į pasaulyje žinomus dailininkus¹, atrado didžiuosius stiklo autoritetus, tokius, kaip čekų klasikus Stanislovą Lybenskį, Jaroslavą Brychtovą, Pavelą Hlavą, amerikiečius Harvey Littletoną, Marviną Lipovskį, Dale Chihuly, vokiečių Erwiną Eišchą, stiklo mene eksploatavusius skulptūrinę kryptį². Taip pat susidomėta Baltijos šalių kontekste stiklininkystėje pirmaujančiais estais – Peterio Rudašo, Maie Mikof, Ivo Lill ir kitų plastiniais eksperimentais. Šie užsienio menininkai populiarino vis daugiau šalių apimančią studijinę stiklo judėjimą, siekė ne pramoninės, bet unikalios, autorinės stiklo raiškos, parodinės veiklos³.

Taip pamažu ir mūsų stiklininkų kūryboje pradėjo dominuoti skulptūrinė tendencija: Remigijus Kriukas, Artūras Rimkevičius, Valmantas Gutauskas, Vyngantas Paulauskas ir dar keli tuometiniai jaunieji saviesiems bandymams rinkosi abstraktų arba realistinį vaizdavimo kelią, suartino stiklo meno rūšį su vaizduojamąja daile. Natūralu, kad šios kartos atstovas Arūnas Aleksandras Daugėla taip pat tapo vienu ryškiausių skulptūrinio stiklo kūrėjų mūsų šalyje.

Kadangi dailininkas nuolatos siekė atskleisti sudėtingas filosofines išvalgas, alegorijas ir bendras žmogiškas problemas, jo darbuose paprastai buvo pasirenkamas ne abstraktus, bet siužetinis, figūratyvus formos sprendimas, dėl kurio skulptūrose susieti ir transformuoti žmogaus arba gyvūno pavidalai, antropomorfiniai ir zoomorfiniai motyvai žiūrovą stebino siurrealistiniais, fantasmagoriniais vaizdiniais⁴.

Kitas išskirtinis A. A. Daugėlos darbų bruožas, išryškėjęs dar ankstyvojoje jo kūryboje ir būdingas iki šių dienų, buvo susietas su medžiagiškumo sampratos plėtote. Dailininkas niekuomet nepasitenkino vien tik stiklo medžiagos išmanymu. Šią, gerai žinomą ir įvaldytą materiją jam visą laiką norėjosi papildyti arba netgi pakeisti įvairiomis kitomis medžiaginėmis kokybėmis. Todėl tiek XX a. paskutiniojo dešimtmečio, tiek ir XXI a. pradžios menininko kūrybai būdingos itin sudėtingos kompozicijos, kur stiklas buvo derinamas su metalu, plastikumu ar smėliu, išpūdingai praturtintais vizualųjį darbų aspektą bei praplėtusiais jų prasmes.

Taigi rašant šį straipsnį buvo užsibrėžtas tikslas – išnagrinėti Daugėlos kūrinius išgilinant į jų plastinę, medžiaginę sandarą ir aptariant dailininko pamėgtus tematinis motyvus, siužetinius sprendimus. Siekiant šio tikslo buvo pasitelkti istorinės, naratyvinės ir formaliosios analizės metodai, taip pat ne kartą vykę interviu su dailininku.

KŪRYBINIO KELIO PRADŽIA: SAVITO STILIAUS BEIEŠKANT

Daugėla aukštąsias meno studijas pasirinko baigęs dailės mokyklą Kaune. 1980 m. jis įstojo į tuo metu Dailės akademijoje visai naujai įsteigtą stiklo specialybę⁵. Po studijų gavo paskyrimą į Kauno „Aleksoto“ stiklo fabriką. Čia ir prasidėjo intensyvi menininko kūrybinė raiška. Fabrike jis dirbo dizaineriu, tad daugiausia tekdavo projektuoti įvairaus pobūdžio utilitarinius, masinės gamybos dirbinius (stiklo vazas, servizus), kartkartėmis atsirasdavo galimybė sukurti ir parodinius vienetinius indus. Apskritai jų meninė specifika buvo artima saikingiems skandinaviškojo stiklo dizaino pavyzdžiams: induose dominuodavo lakoniškas skaidrus stiklas, estetizuotos, funkciškai apgalvotos formos, o autorius unikalumo paieškas atskleidavo išskirtinės, indą originaliai išbaigiančios detalės.

Ilgainiui, atitolstant nuo gamybos ir pradėjus dėstyti Vilniaus dailės akademijos Kauno fakultete⁶, menininko kūryba ėmė keistis: dizaino darbai užleido vietą vaizduojamojo pobūdžio plastikai. Pirmieji tokie bandymai vyko maždaug 1991–1992 m., kada stiklininkų eksperimentavimas skulptūra buvo didelė naujovė ne tik Lietuvoje, bet ir Baltijos šalių kontekste⁷. Pradėjęs kurti stiklo skulptūras, parodose dailininkas pristatė autorine technika padarytas kompozicijas, kur panaudojo skaidraus stiklo pūtimo į metalinį tinklą principą. Tvirtas metalo „rėmas“, savotiškai apibrėžęs skulptūros pagrindą, čia tapo riboženkliu skaidriam, efemeriskam stiklui. Taigi šio tarpsnio skulptūrose buvo sukurta vizu-

ali bei prasminė priešprieša tarp trapios bespalvės stiklo medžiagos ir ją suspaudusio juodo metalinio tinklo. Naudojant šį kūrybinį principą sukurtos riterio, moters torso, žuvies, kaktuso ir kitos Daugėlos skulptūros. Jų vizualų pavidalą galime apibūdinti kaip persmelktą jumoro arba ironijos, pasiektos skulptūrų proporcijų iškraipymo, metalo „pygnių“ aštrumo ir glotnaus, skaidraus stiklo kontrastu. Metale „įkalintas“ stiklas žiūrovą žavėjo lengvumu, trapumu, optinėmis savybėmis.

Atskleidęs stiklo ir metalo dermę, Daugėla ėmėsi kurti skulptūras, pagrįstas dar įdomesnėmis medžiagų sąveikomis: stiklo kompozicijas autorius papildė plastiką, darbams suteikusių ypatingo keistumo pojūtį⁸. Vienas pirmųjų kūrinių, kuriame menininkas panaudojo šią medžiagą, buvo skulptūra „Žiogas“ (1997). Čia ir kituose XX a. pabaigos objektuose dažnai pasitelktos žmogaus ir vabzdžio kūnų samplaikos, darbuose kūrusios siurrealistiško, dviprasmiško, netgi savotiškos agresijos pojūtį. Kaip pavyzdys paminėtini autoriaus tuo metu išpūsti „vikšražmogiai“, į kurių stiklinius pavidalus menininkas įterpė žmogaus pirštus, padarytus iš rausvo plastiko ir tapusius šių skulptūrų akcentais. Dėl jų minėtos skulptūros neabejotinai įgavo groteskišką atspalvį, kvestionavo žmogiško orumo, tapatybės suvokimą⁹.

Dar vienas panašus kūrinys, pratęsęs menininko susidomėjimą įvairių medžiagiškų dermių estetika bei prasminėmis asociacijomis, tapo triptikas „Reminiscencijos“ (2002). Jį sudarė trys verti-

kalios stiklo talpos, panašios į skaidrius, permatomus bokštus, su viduje įkomponuotais plastiko elementais – žmogaus pirštais ir smegenimis. Liesdami

įtemptas metalo stygas talpų viduje jie tarsi kėlė jautrų „skambesį“, apeliavo į žmogaus miglotų prisiminimų lauką, sielos natų virpesį.

STIKLO SKULPTŪRŲ CIKLAS „SMĖLIO ŽMONĖS“

Itin kūrybingi menininkui buvo 2005 metai. Tais metais Daugėla sukūrė skulptūrų ciklą „Smėlio žmonės“. Šio ciklo savitumą autoriaus kūryboje galime sieti tiek su technologinėmis stiklo medžiagos dekoravimo naujovėmis, tiek ir su darbus į visumą susiejusiu tematikos bei stilstikos vientisumu¹⁰. Kaip ir anksčiau, reikšmingas čia išliko vizualusis kontrastas: stiklo medžiaga imta derinti su ant jos klijuojamu rupiu smėliu. Tokia technika padarytos pirmosios kompozicijos „Magas“, „Lošėjas“, „Angelas“ atrodo itin efektingai: skaidrias, bespalves skulptūras apsupusios grublėtos, smėliu dengtos draperijos čia veikė kaip ypatinga priešprieša stiklo medžiagai, kūrė sunkaus audeklo įspūdį. Dailininką šiame cikle itin domino ir formos išraiškingumas – varijavimas efektingais rakursais, žaidimas tūriais, siluetais, taip pat kruopštus realistinio motyvo (portreto) perteikimas¹¹. Pirmiausia šie bruožai atsiskleidė skulptūroje „Magas“ (2005). Jos pagrindui buvo panaudotas pakylėtas, tarsi erdvėje sklendžiantis, draperijų sukuriu apsuptas veido-kaukės motyvas ir skaidrus stiklo rutulys (magiškas burtininko atributas). Matinis stiklas bei natūraliu smėliu aplipusios šiurkščios draperijos šiame darbe sukūrė intrigą, teatrališkumo, keistumo pojūtį.

Pamažu „Smėlio žmonių“ kolekciją papildė kiti įspūdingi pavyzdžiai: „Kopa“, „Besišypsantis“, „Dviveidis“, „Smė-

lio dvasia“. Pastarąją skulptūrą galėtume įvardinti kaip vieną iš labiausiai įsimenančių autoriaus darbų, išreiškiančių simbolinę (anapusiųs, sakralumo) idėją. Dėl kompozicinio rakurso ir formos apibendrinimo ši skulptūra išsiskyrė ypatingu monumentalumu, iškilmingumu, harmoninga visuma, tapdama savotišku paminklu ramybei ir susikaupimui.

Kitas itin stilingas šio ciklo kūrinys – „Mergaitė“. Tai idealių bruožų atvaizdas, kuriam išskirtinį estetiškumą suteikia preciziškas merginos veido dekoravimas smėlio ornamentais, suteikiančiais portretui subtilumo, įmantrumo ir glaudžių asociacijų su *art nouveau* stilstika. O į smėlėtą uolos fragmentą panašėjantis, įstrižinės formos postamentas vizualiai efektingai išbaigia šį kūrinį. Toks dėmesys visuminei skulptūros kompozicijai, bet kokiai jos detalei, dekorui itin būdingas Daugėlos darbams. Pavyzdžiui, skulptūroje „Žiūrintis į dangų“ išskirtine vieta tampa jos stačiakampis stiklinis pagrindas, turintis savotišką „inkliuzą“ – kruopščiai sukurtą stiklo veido vaizdinį, įkomponuotą į klampią stiklo masę.

Vis dėlto smėlio „draperijomis“ padengtų skulptūrų kūrimas menininkui nesutrukdė grįžti prie stiklo kūrinių, pasižyminčiu tik optiniu medžiagos žaismu. Tiesa, ir čia Daugėla išsaugojo žmogaus portreto interpretavimo ir fantasmagorinių, surrealistinių nuotakų perteikimo poreikį. Tarkime, kūriniuose

„Stiklažmogis“ ir „Ramybė“ (abu 2008) matėme itin šurpią veidų traktuotę: čia personažams drastiškai nurėžtos nosys, įkirstos skaudžios raukšlės. „Ramybėje“ autorius vaizduoja sužalotą suaugusio žmogaus veidą su į burną įkomponuotu

vaikišku metaliniu čiulptuku. Ši detalė kūrinio sprendimui suteikia grotesko, sukelia neigiamas emocijas, nežinomybės, pavojaus nuojautą, o skulptūros pavadinimas aiškiai disonuoja su jos vizualia informacija.

„BJAURUMO ESTETIKA“ IR KŪNO NIEKINIMAS SILIKONO SKULPTŪROSE

Nūdien daugelio menininkų darbuose vaizduojamas žmogus nebėra teigiamas, sektinas, pavyzdingas ar gražus. Atvirkišciai, dažnai jis tampa monstriškas, pavojingas, belytis, išsigimėliškas. Bjaurumas ir liguistumas aktyviai veržiasi į mūsų kasdienybę, priverčia suabejoti vertybinėmis aksiomomis, idealais. Kintantis kūnas virsta mūsų „kalėjimu“, kurio neišvengsi: žmogus jame įkalintas nuo pat gimimo iki mirties, jis sensta, serga, yra ir miršta. Nereti šiuolaikiniam mene ir kraštutinumai, kada dėl idėjų išraiškos naudojamos į sąmoningą susinaikinimą vedančios praktikos, tokios kaip „išmėsinėto kūno“ estetika, taksidermija, martirologija (menas žaizdos pavidalu), galiausiai žalojimas.

Akivaizdu, kad dabartiniu metu Daugėla labiausiai domisi fragmentuoto, „bjauraus kūno“ mene ideologija¹². Į šią tendenciją jo kūryba krypto nuosekliai, tačiau autorius ilgą laiką ieškojo tinkamiausios medžiagos savo idėjoms išreikšti ir galiausiai pasirinko silikono medžiagą, leidžiančią optimaliai atskleisti kūno tikroviškumą ir jo transformacijas. Stiklo jo darbuose beveik nebeliko. Jis pasitelkiamas tik kaip pagalbinė priemonė – objektą „irėminanti“ talpa, kolba, uždaranči eksponatą, cilindras ar indas, saugantis „trofėjų“. Silikonas prioritetingai

medžiaga autoriui tapo pamažu, tačiau ryškesnis jos panaudojimo „lūžis“ įvyko pamačius garsios australų kūrėjos Patricia Piccinini darbus, prieš kelerius metus eksponuotus Kauno bienalėje. Būtent jų meistriškumas paskatino dailininką tobulai įvaldyti silikoną, hiperrealistiškai tiksliai pavaizduoti žmogaus atvaizdus, kūno detales, interpretuoti jas suteikiant netikėtumo, šlykštumo, bjaurasties. Tokios krypties analogų Lietuvos skulptūroje mes vargu ar atrastume, greičiau šiuos darbus galėtume palyginti su tapytojų Šarūno Saukos, Ričardo Filistovičiaus ar Henriko Natalevičiaus paveikslų skleidžiama ideologija ir vaizdine struktūra. Silikoniniai Daugėlos kūriniai, medicininėse stiklo kolbose vaizduojantys „įkalintus“ mutantus ar keistus mitologinius personažus, plaukų kuokštais apžėlusias ir votimis „apaugusias“ žmonių galvas, suniokotus vidaus organus, pateikiamus kaip valgomus patiekalus („Lietuviški cepelinai“, 2017) ar sekso objektus („Relikvija“, 2017), iškalbingai primena apie visuomenės iškrypimus, biologines grėsmes, moralinius pakrikimus ir žaizdas¹³. Itin „tikrovišką“ silikoninį „būtybių“ kūną (kartais formuojamą ant tikros gyvūno kaukolės) menininkas pristato kaip miško trofėjų, alcheminį eksperimentą, „netradicinę“ maistinę ko-

kybę ar tiesiog kaip kičinį *ready-made'ą*. Vis dėlto net ir šiuose nepaprastai fantasmagoriniuose sprendimuose menininkas išlieka ištikimas savo ironija ir sodriu

jumoru persmelktai pasaulėžiūrai, skatinančiai jo darbus suvokti ne kaip tikslingą kūno niekinimo aktą, bet kaip žmogiškumo ribų patikrinimą.

DAUGĖLOS ŽYMESNI MONUMENTALŪS DARBAI

Menininko universalumą parodo tai, kad greta įvairaus tipo stiklo skulptūrų Daugėla yra sukūrus keletą monumentalaus pobūdžio darbų (stiklo šviestuvų, sienelių). Vienas jų – kartu su kolega Valmantu Gutausku 1990–1991 m. sukurtas reprezentatyvus Klaipėdos dramos teatro šviestuvų ansamblis¹⁴. Ši ansamblį sudarė masyvus centrinės žiūrovų salės sietynas, keturi šviestuvai teatro fojė bei keliolika nedidelių šviestuvų laiptinėse. Laiptinių šviestuvai buvo suformuoti iš vienodų cilindrinų stiklo vamzdelių, o salės ir fojė sietynai turėjo kur kas sudėtingesnę, segmentais skaidytą formą, stiklo elementai čia vėlgi buvo dekoruoti precizišku grafiniu piešiniu¹⁵.

Tarp kitų monumentalų kompozicijų stiklininkas padarė vieną itin įdomų objektą eksterjere – Kaune, Dainavos rajone esančioje „Skulptūrų zonoje“, kuriai

2002 m. menininkai projektavo skirtingus skulptūrinius darbus¹⁶. Daugėla čia sukūrė architektūrinį akcentą „Stiklo siena“. Jos pagrindas suformuotas iš spalvotų statybinių stiklo blokelių, lakštinio grūdinto ir vitražinio stiklo, nerūdijančio plieno, armatūros bei betono. Pramoninio Dainavos rajono aplinka autoriui piktavo industrinę darbo estetiką ir gamybines medžiagas, taip pat kartotės, atspindžio, modulinės komponavimo sistemos principus¹⁷. Menkai humanizuotoje vietovėje buvo siekiama pateikti tokį objektą, kuris būtų ryškus, išsiskirtų iš aplinkos ir pagyvintų ją savo įtaigiu koloritu. Dekoratyvi siena čia tarsi per prizmę iškreipė vaizdą ir leido pamatyti spalviškai pasikeitusią teritoriją. Kaip ir visoje savo kūryboje, taip ir šiame darbe Daugėla nevengė kontrasto: ryškus objektas tapo priešprieša jį supančiai niūriai, skurdžiai aplinkai¹⁸.

APIBENDRINIMAS

Nors A. A. Daugėla yra universalus menininkas, o jo funkciniai ir monumentalūs darbai buvo reikšmingi įvairiais gyvenimo tarpsniais, vis dėlto labiausiai visuomenei jis žinomas kaip skulptūrinės pakraipos atstovas. Dailininko darbų meninis vaizdas atspindi nuosekliai gvildenamą žmogaus savasties, egzistencinių vertybių temą¹⁹. Autoriaus kūriniais būdinga ironija, sarkazmas,

fantasmagorinės ir surrealistinės išraiškos, kontroversiškos nuotaikos, kurios sklaidžiasi visų menininko periodų parodiniuose darbuose. O plastinės, techninės ir medžiaginės naujovės rodo nuolatinį kūrėjo ieškojimų ir kaitos siekį, išskiria jį iš kitų „grynujų“ stiklininkų tarpo kaip itin smalsų įvairioms meninėms idėjoms, naujoms medijoms ir technologijoms.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Galimybės susipažinti su įvairių užsienio šalių stiklininkų darbais tuo metu suteikė stiprias stiklo tradicijas turinčioje Čekoslovakijoje leistas pažangus žurnalas „Glass Review“, kuris XX a. paskutiniaisiais dešimtmečiais pasiekdavo ir kitas sovietinio bloko šalis, taip pat ir Lietuvą.
- ² Dan Klein, *Artist in Glass. Late Twentieth Century Masters in Glass*. London: Octopus Publishing Group, 2001.
- ³ Raimonda Kogelytė-Simanaitienė, Profesionalaus lietuviško meninio stiklo vystymosi tendencijos, *Menotyra* 4 (21), 2000, p. 51–61.
- ⁴ Raimonda Simanaitienė, *A Century of Professional Lithuanian Glass Art*. Mauritius: Scholars' Press, 2018, p. 136.
- ⁵ Ši specialybė Vilniaus dailės instituto Kauno skyriuje (dabar Vilniaus dailės akademijos Kauno fakultetas) buvo įkurta 1979 m. Taigi A. A. Daugėla įstojo į vos antrą kartą renkamą stiklininkų kursą. *Kauno menininkai*. Albumas. Kaunas: Kauno meno fondas, 1996, p. 122.
- ⁶ Tuo metu jis vadinosi Vilniaus dailės instituto Kauno Pramoninės dailės fakultetu. Šiame fakultete puoselėta utilitariosios dailės pakraipa. Menininkas čia pradėjo dirbti 1990 m., iš pradžių dar derino pareigas stiklo fabrike ir aukštojoje mokykloje. Studentams dėstė darbo medžiagas, vėliau ir projektavimą. Neturint pakankamos mokymosi bazės, studentus vesdavosi padirbėti į Kauno „Aleksoto“ stiklo fabriką. Apolonija Valiuškevičiūtė, *Kauno dailės institutas 1940–2000*. Kaunas: J. Petronio leidykla, 2003, p. 491.
- ⁷ Čia derėtų prisiminti 1991 m. Rygoje, Taikomiosios dailės ir dizaino muziejuje surengtą Baltijos šalių stiklo parodą, kur ir buvo eksponuojami tuo metu pradėti kurti A. A. Daugėlos stiklo skulptūrų pavyzdžiai.
- ⁸ Plastiku autorius ėmėsi eksperimentuoti maždaug 1997 m.
- ⁹ Raimonda Simanaitienė, *XX a. Lietuvos stiklo plastikos meninio vaizdo raida*. Human. mokslų daktaro disertacija. Kaunas, VDU, 2003, p. 97.
- ¹⁰ Tematine prasme šio ciklo personažai išreiškė teatrališkumo, keistumo, vienišumo, dvasingumo simbolius. Tai mums perteikė ir autoriaus darbų pavadinimai: „Magas“, „Smėlio dvasia“, „Besišypsantis“, „Angelas“ ir t. t.
- ¹¹ Raimonda Kogelytė-Simanaitienė, Stiklo plastikos kūrėjas Arūnas Aleksandras Daugėla, *Archiforma* 1–2, 2010, p. 90–91.
- ¹² Dar daug anksčiau autorius buvo sukūręs stiklo skulptūrą „Frankenšteinas“ (2005), kurioje taip pat bandė akcentuoti „sukonstruoto“ bjauraus žmogaus idėją.
- ¹³ Pastarųjų metų A. A. Daugėlos darbai buvo eksponuoti galerijoje „Balta“ menininko surengtoje parodoje „Žvilgsnis nuo Rambyno kalno arba istorijos vėdarai“, kur jie sukėlė didžiulį susidomėjimą ir netgi visuomenės pasipiktinimą (net dviejose galerijose menininkui buvo atsakyta rengti parodą).
- ¹⁴ Raimonda Kogelytė-Simanaitienė, Valmanto Gutausko kūryba: stiklu suvaldyta šviesa. In: *Archiforma*, 2007, Nr. 2, p. 113.
- ¹⁵ Kartu su kolega V. Gutausku buvo įgyvendinti Kauno radijo gamyklos, Pasvalio banko švies-tuvai. Simanaitienė, Raimonda. *A Century of Professional Lithuanian Glass Art*. Mauritius: Scholars' Press, 20018, p. 86.
- ¹⁶ Šiame projekte taip pat dalyvavo žinomi skulptoriai ir stiklo dailininkai: Mindaugas Navakas, Gediminas Akstinas, Algirdas Bosas, Robertas Antinis, Valmantas Gutauskas, Raphaelis Mognetti. In: *Skulptūrų zona: katalogas*. Kaunas: UAB Bonarta, 2002.
- ¹⁷ Kreivytė, Laima. *Šiuolaikinės skulptūros zonos*. In: *Dailė*, Nr. 1, 2003, p. 74.
- ¹⁸ Kogelytė-Simanaitienė, Raimonda. Stiklo plastikos kūrėjas Arūnas Aleksandras Daugėla, *Archiforma* 1–2, 2010, p. 91.
- ¹⁹ Raimonda Simanaitienė, *XX a. Lietuvos stiklo plastikos meninio vaizdo raida*. Human. mokslų daktaro disertacija. Kaunas, VDU, 2003, p. 96.